

Hogeschool Rotterdam

Trade Management gericht op Azië

Beperkte opleidingsbeoordeling

Samenvatting

In november 2017 heeft een visitatiepanel van NQA een beperkte opleidingsbeoordeling van de bestaande hbo-bacheloropleiding Trade Management gericht op Azië (TMA) van de Hogeschool Rotterdam uitgevoerd. Het panel beoordeelt de opleiding als **voldoende**.

Standaard 1: Beoogde leerresultaten

De opleiding TMA leidt studenten op voor commerciële functies binnen de internationale handel met Azië. Het opleidingsprofiel is breed: bovenop een basis van businessvakken, leren TMA'ers een Aziatische taal en ontwikkelen ze intercultureel bewustzijn. In de vormgeving van het landelijk opleidingsprofiel TMA (2012) heeft de Rotterdamse opleiding sterk de hand gehad. Het beroepsbeeld, de competenties en de *Body of Skills and Knowledge* (BoKS) uit dit profiel neemt de opleiding een-op-een over. Qua niveau en oriëntatie voldoen de vier beroepsspecifieke en vier generieke competenties aan de eisen voor een hbo-bacheloropleiding. Ze zijn bovendien gevalideerd door het werkveld. De opleiding beschikt over een actief meedenkende Raad van Advies (RvA), die een representatieve vertegenwoordiging van het werkveld vormt. Adviezen van deze raad hebben in de afgelopen periode tot kleine aanpassingen in het opleidingsprofiel geleid. Het panel ziet in het brede profiel waardevolle elementen, maar pleit voor meer focus. Per september 2018 gaat TMA als vierjarige differentiatie op in het nieuwe CROHO-label International Business (IB). De opleiding onderkent dat de conversie naar IB gelegenheid geeft om sterke kanten verder uit te diepen en zich te ontdoen van elementen die inmiddels als knellend worden ervaren.

Op basis van het voorgaande ontvangt de opleiding voor de standaard 'beoogde leerresultaten' het oordeel **voldoende**.

Standaard 2: Onderwijsleeromgeving

De opleiding TMA wil studenten een 'krachtige leeromgeving' bieden, waarin een stimulerende werking uitgaat van kleinschaligheid en een persoonlijke aanpak. Om te zorgen voor een goede aansluiting tussen studie en de voortdurend veranderende beroepspraktijk wordt gebruik gemaakt van competentiegericht projectonderwijs. Authentieke beroepstaken staan daarin centraal. Inhoudelijke vakken en taalonderwijs worden flankerend aan de projecten geprogrammeerd en sluiten inhoudelijk aan bij de thema's die in de projecten centraal staan. Erg positief is dat elk project wordt 'geadopteerd' door een lid van de Raad van Advies: dit garandeert commitment van de zijde van de Raad van Advies en waarborgt bovendien de praktijkgerichtheid van de projecten. Ook het programmeren van twee verschillende stages onderstreept de praktijkgerichtheid. Het curriculum van de opleiding is logisch opgebouwd, met aandacht voor horizontale en verticale integratie van de onderliggende onderdelen. Zowel de business-vakken als het talenonderwijs kennen een passend niveau. Voor vakinhoudelijke innovatie bestaat voldoende aandacht, in de vorm van vakken over e-commerce, social media marketing en CSR. Een mooie volgende stap zou zijn om deze onderwerpen structureler in het curriculum in te

bedden. Internationalisering is een belangrijk speerpunt dat goed tot uitdrukking komt in de curriculuminhoud en in de samenstelling van student- en docentpopulatie. De opleiding zet stevig in op het ontwikkelen van interculturele vaardigheden en maakt daarbij dubbelslagen tussen onderwijs, onderzoek en didactiek. De aandacht voor onderzoeksvaardigheden is de afgelopen jaren toegenomen. Studenten zijn beter toegerust voor het afstudeeronderzoek en als gevolg daarvan is het vierdejaarsrendement zichtbaar verbeterd. Het eerstejaarsrendement blijft een aandachtspunt. Slechts 20% van de studenten haalt binnen een jaar de propedeuse. De opleiding beschikt over een hecht en voldoende gekwalificeerd docententeam. Op docentprofessionalisering zou meer beleid gevoerd kunnen worden. Ook verdient het aanbeveling om de werkdruk van docenten nauwlettend te blijven monitoren.

De opleiding ontvangt voor de standaard 'onderwijsleeromgeving' het oordeel **voldoende**.

Standaard 3: Toetsing

De opleiding kent een gedegen systeem van toetsing. Het Toetsplan TMA 2016-2017 noemt een aantal bruikbare uitgangspunten, waarbij de nadruk vooral ligt op het geïntegreerd toetsen van theorie en praktijk, van verschillende vakdisciplines, en van kennis, vaardigheden en attitude. In de komende periode wil de opleiding op dit vlak verdere stappen zetten. Voor de validiteit, betrouwbaarheid, transparantie en praktische uitvoerbaarheid van toetsen heeft het systeem van toetsing voldoende oog. Er is sprake van een gevarieerde mix van toetsen die aansluit bij de gebruikte werkvormen en te behalen competenties. Positief is ook dat de opleiding actief bezig is met kalibratie en externe validatie. Bestudeerde voorbeeldtoetsen sluiten voldoende aan bij de stof en zijn op niveau. Voor schriftelijke opdrachten zijn functionele beoordelingsformulieren en *rubrics* ontwikkeld, met beoordelingscriteria die representatief zijn voor de te behalen competenties. Een aandachtspunt is dat velden voor narratieve feedback zeer summier worden ingevuld, waardoor de motivering van de beoordeling niet altijd inzichtelijk is en het ontwikkelpotentieel van studenten niet optimaal wordt benut. In het afgelopen jaar is in de beoordeling van eindscripties op dit vlak een zichtbare verbetering gemaakt, maar voor andere schriftelijke opdrachten kan het feedbackniveau omhoog. De RBS-brede examencommissie heeft in de afgelopen jaren de toetscommissie gemandateerd om een steekproef van toetsen (2015-2016) en een steekproef van eindwerken (2016-2017) te onderzoeken. Wat het panel betreft zou dit onderzoek met regelmaat herhaald moeten worden om te voldoen aan de wettelijke taken op het gebied van kwaliteitsborging.

De opleiding ontvangt voor de standaard 'toetsing' het oordeel **voldoende**.

Standaard 4: Gerealiseerde leerresultaten

De bestudeerde eindwerken wijzen uit dat studenten de beoogde leerresultaten realiseren. Als belangrijk onderdeel van het afstudeerprogramma voltooien studenten een scriptie (26 EC) waarin zij voor een (zelfgekozen) afstudeerbedrijf een actueel vraagstuk op het gebied van import of export onderzoeken. Het panel kan zich (met één uitzondering) vinden in het niveau en de beoordeling van deze stukken. Met name de praktijkgerichtheid is een sterk punt: studenten

verzamelen bruikbare data en ontlene daaraan inzichten en adviezen die opdrachtgevers helpen om weloverwogen keuzes te maken rond het importeren/exporteren van goederen van/naar Azië. Het panel vindt het jammer dat de scripties een vrij vastomlijnde, en erg brede, opzet kennen. Deze daagt studenten niet uit om *out of the box* te denken en laat weinig ruimte voor diepgaande analyses. Om een verdere inhoudelijke kwaliteitsslag te maken, ligt het voor de hand om sterker te sturen op het gebruik van kwalitatief hoogstaande bronnen en een goede onderbouwing/toepassing van methoden. Over de vormgeving, structurering en het taalgebruik in de scripties is het panel tevreden. De scripties laten duidelijk zien dat studenten veel werk maken van het afstuderen. Uit alumni-onderzoek en gesprekken tijdens de visitatie blijkt dat afgestudeerden snel een baan op niveau vinden.

De opleiding ontvangt voor standaard 4 het oordeel **voldoende**.

Inhoudsopgave

Samenvatting		3
Introductie		9
Schets van de opleiding		11
Standaard 1	Beoogde leerresultaten	13
Standaard 2	Onderwijsleeromgeving	16
Standaard 3	Toetsing	23
Standaard 4	Gerealiseerde leerresultaten	26
Eindoordeel over de opleiding		29
Aanbevelingen		31
Bijlagen		33
Bijlage 1	Bezoekprogramma	35
Bijlage 2	Bestudeerde documenten	39

Introductie

Dit visitatierapport bevat de beoordeling van de bestaande hbo-bacheloropleiding Trade Management gericht op Azië van de Hogeschool Rotterdam. Het visitatiepanel is in opdracht van de Hogeschool Rotterdam en in overleg met de opleiding samengesteld door NQA. Voorafgaand aan de visitatie heeft de NVAO het panel goedgekeurd.

Het rapport beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel. Ook bevat het enkele aanbevelingen voor de opleiding. Het rapport is opgesteld conform het *Beoordelingskader accreditatiestelsel hoger onderwijs* van de NVAO (2016) en het *NQA-protocol 2017 voor de beperkte opleidingsbeoordeling*.

Het visitatiebezoek heeft plaatsgevonden op 1 november 2017.

Het visitatiepanel bestond uit:

De heer drs. D.J.N.M. Rijnders (voorzitter)

De heer drs. E. Groenendijk (domeindeskundige)

De heer drs. E.M. van der Molen (domeindeskundige)

Mevrouw L. Ubachs (studentlid)

Mevrouw dr. F. Meijer, extern auditor van NQA, trad op als lead-auditor van het panel.

De beoordeling maakt deel uit van een clustervisitatie. Afstemming tussen alle deelpanels heeft allereerst plaatsgevonden door de instructie die de panelleden krijgen met betrekking tot het beoordelingskader. De tussen Hobéon en NQA gekalibreerde criteria voor de beoordeling maken onderdeel uit van deze instructie. Daaraan voorafgaand is de afstemming geborgd door overlap in de bezetting tussen alle deelpanels. Daarnaast is, rekening houdend met het feit dat elke opleidingsbeoordeling een individuele beoordeling betreft, vanuit de overlap in de bezetting, waar relevant, voortschrijdend gereflecteerd op vorige bezoeken binnen deze visitatiegroep. Verder wordt de afstemming tussen de panels geborgd door de ondersteuning van zo veel mogelijk dezelfde secretaris vanuit zowel Hobéon als NQA en door de inzet van getrainde voorzitters.

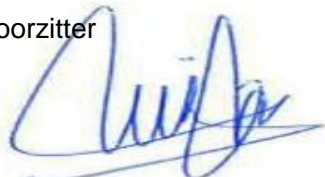
Bij de aanvraag heeft de instelling een zelfevaluatiebericht (ZER) aangeboden. Dit rapport voldeed naar vorm en inhoud aan de eisen van het desbetreffende NVAO-beoordelingskader en aan de eisen van het *NQA-protocol 2017*. Het visitatiepanel heeft het ZER bestudeerd, alsmede een selectie van vijftien eindwerken uit de studiejaar 2015-2016 en 2016-2017. Vervolgens heeft het panel op 2 november 2017 een bezoek aan de opleiding gebracht (zie bijlage 1 en 2).

Met alle (mondeling en schriftelijk) verstrekte informatie heeft het panel tot een weloverwogen oordeel kunnen komen.

Het visitatiepanel verklaart dat de beoordeling van de opleiding in onafhankelijkheid heeft plaatsgevonden.

Utrecht, 8 januari 2018

Voorzitter

drs. D.J.N.M. Rijnders

Lead auditor

dr. F. Meijer

Schets van de opleiding

Trade Management gericht op Azië (TMA) van Hogeschool Rotterdam (HR) is een vierjarige full-time bacheloropleiding die zich richt op de handel met Azië. De opleiding werd in 1998 opgericht als antwoord op de vraag vanuit het Nederlands MKB naar werknemers die een brugfunctie kunnen vervullen tussen Nederland en Azië. De focus ligt met name op landen als China, Japan, India en Indonesië. Als voorbereiding op een loopbaan in de internationale zakenwereld volgen studenten een breed pakket van business-vakken. Daarnaast benadrukt de opleiding het belang van interculturele communicatie. Studenten leren tenminste één Aziatische taal (Mandarijn, Japans of Indonesisch) en ontwikkelen door structurele blootstelling aan een internationale omgeving intercultureel bewustzijn. Afgestudeerden krijgen de titel van bachelor of business administration (BBA).

TMA van de HR is de enige business-opleiding in Nederland die zich specifiek op Azië richt; een vergelijkbare opleiding van de Hogeschool van Amsterdam (HvA) is inmiddels opgehouden te bestaan. Een onlangs door de opleiding verrichte benchmarkstudie wijst uit dat TMA ook binnen Europa uniek is. De opleiding biedt sinds 2013 het onderwijsprogramma zowel in het Nederland als in het Engels aan. De opleiding is daardoor niet alleen aantrekkelijk voor Nederlandse studenten - vaak met een van oorsprong Aziatische achtergrond - maar ook voor internationale studenten. De laatste jaren is het aantal aanmeldingen gestaag toegenomen. In september 2016 telde de opleiding drie Nederlandstalige eerstejaars-klassen en vier Engelstalige, samen ongeveer tweehonderd eerstejaarsstudenten. Studenten met een Nederlands diploma kunnen kiezen voor de Nederlandse of de Engelse route, studenten met een niet-Nederlands diploma doen de Engelse route.

TMA maakt deel uit van de net gestarte HR Business School, die een samenvoeging is van alle economische instituten en opleidingen van de hogeschool. Per 1 september 2017 heeft de Hogeschool Rotterdam alle internationale, economische en bedrijfskundige opleidingen (achttien bacheloropleidingen en drie masteropleidingen) ondergebracht in een nieuw gebouw op de locatie Kralingse Zoom. Voor de komende periode staan verdere veranderingen op stapel. Vanaf 1 september 2018 zal de opleiding TMA samen met de opleidingen International Business and Management Studies (IBMS) en International Business and Languages (IBL) één stamopleiding vormen, die als International Business (IB) wordt opgenomen in het Centraal Register Opleidingen Hoger Onderwijs (CROHO). TMA wordt binnen de nieuwe opleiding IB omgevormd tot de vierjarige differentiatie International Business for Asia. Deze differentiatie zal uitsluitend in het Engels worden aangeboden. De opleiding ziet deze ontwikkelingen als een uitgelezen kans om het eigen profiel, het didactisch concept en het curriculumdesign kritisch onder de loep te nemen en verbeteringen te bewerkstelligen.

Standaard 1 Beoogde leerresultaten

De beoogde leerresultaten passen bij het niveau en de oriëntatie van de opleiding en zijn afgestemd op de verwachtingen van het beroepenveld en het vakgebied en op internationale eisen.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op het gebied van de beoogde leerresultaten. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **voldoende**

Conclusie

De opleiding is nauw betrokken geweest bij het opstellen van het landelijk beroepsprofiel TMA en neemt de daarin geformuleerde competenties en onderliggende kennisbasis over. Qua oriëntatie en niveau voldoet de opleiding daarmee aan de internationaal vastgestelde eisen. Regelmatige raadpleging van het werkveld leert dat werkgevers zich goed kunnen vinden in het opleidingsprofiel en de bijbehorende competenties. De opleiding beschikt over een actief meedenkende Raad van Advies die een accurate afspiegeling vormt van de bedrijven waar afgestudeerden terecht komen. Het panel ziet in het vrij brede opleidingsprofiel waardevolle elementen, maar meent dat een verdere aanscherping zou helpen om de sterke kanten van de opleiding beter tot hun recht te laten komen. De aankomende conversie naar de nieuwe stam-opleiding IB vormt een goede aanleiding om onderscheidende aspecten sterker naar voren te brengen en zich te ontdoen van elementen die inmiddels als knellend worden ervaren.

Onderbouwing

Trade Management gericht op Azië speelt in op de van oudsher bestaande handelsbetrekkingen tussen Nederland en Azië. De opleiding levert op managementniveau functionerende beroepsbeoefenaren af die terecht kunnen in een breed scala van functies op het gebied van import/export, transport en logistiek, marketing en communicatie en personeelsmanagement, zowel bij Aziatische bedrijven als bij Nederlandse bedrijven die zakendoen met Azië.

Mogelijke werkgevers variëren van multinationals en het internationale MKB, tot overheden, onderzoeksinstellingen, instituten en handelsorganisaties. In lijn met de Rotterdamse context presenteert de opleiding zichzelf als een *hands-on*, praktijkgerichte opleiding die nadruk legt op het belang van een ondernemende instelling en een onderzoekende houding.

Het landelijk beroepsprofiel van de opleiding Trade Management gericht op Azië (2012) is gezamenlijk opgesteld door de Rotterdamse opleiding en de inmiddels opgeheven Amsterdamse opleiding. TMA van de HR neemt dit profiel een-op-een over. Het landelijk beroepsprofiel is gevalideerd door het werkveld en in lijn met de Dublin-descriptoren. Daarmee is het internationaal overeengekomen niveau voor een bacheloropleiding geborgd. Het landelijk profiel TMA is bovendien afgestemd op het HEO-profiel (voorheen de BBA-standaard), een voor het hoger economisch onderwijs specifieke uitwerking van de door de hogescholen gezamenlijk geformuleerde hbo-bachelorstandaard.

De beoogde leerresultaten zijn geformuleerd in termen van acht beroepscompetenties. Vier daarvan zijn specifieke competenties die gericht zijn op het kunnen uitvoeren van het beroep (*intercultural intelligence and language in Asian trade; entrepreneurship related to an Asian market; import & purchase management in Asian countries; export & outsourcing in Asian countries*). De overige vier zijn generieke, ondersteunende, competenties (*competence development; project management; management skills; consultancy*). Alle beroepsspecifieke competenties moeten worden afgerond op niveau 3, voor de generieke competenties is dat deels niveau 2 en deels niveau 3. De onderliggende kennisbasis voor de geformuleerde competenties, de zogenaamde Body of Knowledge & Skills (BoKS), is vastgelegd in een apart document.

Onderdeel van de competentie *intercultural intelligence and language in Asian trade* zijn interculturele communicatie en het leren van zowel Engels als een Aziatische taal, te kiezen uit Mandarijn, Japans en Indonesisch. Om een indicatie te geven van het bereikte eindniveau van de talen maakt het landelijk profiel gebruik van het Europees Referentiekader (ERK). Voor de hoofdtalen Mandarijn, Japans en Indonesisch ligt het vereiste eindniveau voor alle vaardigheden op B1. Engels wordt onderwezen op eindniveau B2/C1. Dit zijn wat het panel betreft realistische niveaus. Het is nadrukkelijk niet de verwachting van de opleiding dat studenten de Aziatische talen op een business-niveau leren. De taalvaardigheid in Mandarijn, Japans of Indonesisch fungeert met name om bij Aziatische handelspartners *goodwill* te kweken. Wanneer de beroeps carrière daarom vraagt kunnen TMA'ers hun basale taalvaardigheid verder verdiepen. Voor het daadwerkelijke zakelijke verkeer zijn TMA'ers vooral aangewezen op het Engels, dat ook in Azië gangbaar is als internationale zakentaal.

Het panel ziet waardevolle elementen in het brede opleidingsprofiel, dat TMA op het snijvlak van business, taal en cultuur positioneert. Met name de onderdompeling in de Aziatische cultuur en de sterke nadruk op *intercultural intelligence* zijn *unique selling points* van de Rotterdamse opleiding. Om het eigen verhaal richting aankomende studenten en beroepenveld verder te versterken, zou de opleiding ook op inhoudelijk, business-vlak meer profilerende keuzes kunnen maken binnen de Azië-context. Een ander punt dat tijdens de gesprekken ter sprake kwam, is dat bepaalde competenties, met name die op het gebied van import en export, binnen de opleiding inmiddels als vrij dwingend worden ervaren. Deze competenties sturen in belangrijke mate de inhoud van curriculum en eindwerken en staan vernieuwing deels in de weg. Volgens de opleiding biedt de komst van het CROHO-label IB een goede gelegenheid om zich van de meest dwingende competenties te bevrijden. Veelzeggend is dat *trade management* in de nieuwe naamgeving plaats maakt voor het breder ingestoken *international business*. De competenties zullen per september 2018 worden verruild voor *programme learning outcomes* (PLO's). Deze PLO's zijn sterker gericht op de ontwikkeling van vaardigheden dan op kennis en geven ruimte voor andere vakken en eindproducten. Studenten en docenten zien dit als een positieve ontwikkeling. Het panel waardeert de wijze waarop TMA proactief vorm en inhoud geeft aan het nieuwe profiel en gebruik lijkt te maken van de ruimte voor ontwikkeling en verbetering die daardoor wordt geboden.

De opleiding heeft een betrokken Raad van Advies (RvA), bestaande uit vertegenwoordigers van relevante bedrijven en organisaties. De verbindende factor is dat alle betrokken werkgevers een sterke link met Azië hebben. Met name het MKB is goed vertegenwoordigd; dit weerspiegelt dat een groot deel van de afgestudeerden in het internationaal georiënteerde Nederlandse MKB te-

recht komt. De RvA komt gemiddeld twee tot driemaal per jaar bijeen en bespreekt dan onder meer de inhoud van de opleiding in relatie tot relevante ontwikkelingen in het werkveld en specifieke economische, culturele en/of politieke trends in Azië. Uit de documentatie en gesprekken blijkt dat het werkveld goed uit de voeten kan met het beroepsbeeld en de bijbehorende competenties. Wel heeft het in de afgelopen periode aangegeven dat het graag meer aandacht zou zien voor *corporate social responsibility* (CSR) en zogenaamde *soft skills*; sociale vaardigheden, probleemoplossend vermogen, zelfredzaamheid. Deze elementen zijn inmiddels opgenomen in het landelijke opleidingsprofiel en in de opleidingsspecifieke uitwerking daarvan. Het huidige curriculum is wat het werkveld betreft overzichtelijk en van deze tijd. Om de beschikbare expertise beter te kanaliseren zou de opleiding wat het panel betreft kunnen overwegen om de raadpleging van het werkveld per land of per sector te organiseren.

Standaard 2 Onderwijsleeromgeving

Het programma, de onderwijsleeromgeving en de kwaliteit van het docententeam maken het voor de instromende studenten mogelijk de beoogde leerresultaten te realiseren.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op het gebied van de onderwijsleeromgeving. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **voldoende**.

Conclusie

TMA biedt studenten een functionele en in toenemende mate internationaal ingerichte onderwijsleeromgeving. Azië is verweven in alle curriculumonderdelen, studenten spenderen een substantiële hoeveelheid tijd in het buitenland en een flink deel van de studenten en docenten heeft een niet-Nederlandse achtergrond. Een sterk punt is dat actief gewerkt wordt aan het ontwikkelen van *intercultural intelligence*. Dit thema figureert prominent in het onderwijs aan studenten, in didactische professionaliseringsactiviteiten en in het onderzoek van docenten. Ondanks de aanzienlijke schaalvergroting van de laatste jaren heeft de opleiding een kleinschalige sfeer weten te behouden. Over de benaderbaarheid en betrokkenheid van docenten zijn studenten positief. Het vasthouden (en verhogen) van de motivatie van instromende studenten is een door de opleiding onderkend aandachtspunt. De rendementen van de opleiding zijn aan de lage kant, maar vertonen de laatste jaren een licht stijgende lijn.

Het curriculum van de opleiding is logisch opgebouwd en de afzonderlijke onderdelen sluiten qua leerdoelen, niveau, en werkvormen goed aan bij de beoogde leerresultaten. Voor de praktijkgerichte projecten, die stuk voor stuk 'geadopteerd' zijn door een lid van de Raad van Advies heeft het panel waardering. De opleiding heeft oog voor vakinhoudelijke innovatie, maar zou actuele thema's in de toekomst nog structureler in het programma kunnen verwerken. Een goede toevoeging aan het curriculum is de in afgelopen periode gestarte ambitieuze leerlijn *Onderzoeksvaardigheden en methodiek*. Individuele onderzoeksopdrachten (stage, afstudeeropdracht) zijn op dit moment nog vrij strak ingekaderd. Het verdient aanbeveling om studenten in de toekomst meer vrijheid te geven bij de invulling van hun onderzoek.

De docenten zijn voldoende gekwalificeerd, zowel op didactisch als inhoudelijk vlak. Om ervoor te zorgen dat de kennis en ervaring van lang zittende docenten actueel blijft, zou meer aandacht kunnen uitgaan naar docentprofessionalisering. Positief is dat docenten actief betrokken worden bij curriculumvernieuwingen. Hoewel docenten de bij vlagen hoge werkdruk niet als een structureel probleem zien, verdient het aanbeveling om hun belasting goed te monitoren.

Onderbouwing

Uitgangspunten en vormgeving van het programma

De opleiding TMA heeft in de afgelopen jaren aanpassingen verricht aan het curriculum. De voornaamste reden daarvoor was een achterblijvend studierendement. De opleiding kampte met veel uitval en een groot contingent langstudeerders. Curriculumvernieuwingen hebben zich daar-

om met name gericht op het activeren van studeren. De opleiding wil studenten een 'krachtige leeromgeving' bieden, waarin een stimulerende werking uitgaat van kleinschaligheid en een persoonlijke aanpak. Studenten en docenten legden tijdens de visitatie veel nadruk op de goede sfeer binnen de opleiding en de laagdrempelige contacten tussen studenten en docenten. De insteek daarbij is dat studenten aangemoedigd worden om zelfstandig aan de slag te gaan, maar dat hulp geboden wordt wanneer zij vast komen te zitten. Voor het nieuwe curriculum, dat in 2018 van start gaat, werkt de opleiding aan een nieuw onderwijsconcept, dat uitgaat van inclusieve didactiek en pedagogiek. De opleiding doet dit in nauwe relatie met het kenniscentrum Business Innovation, een van de vijf kenniscentra van de HR. Binnen dit centrum doen twee docenten onderzoek naar deze thematiek.

Een belangrijke onderwijsvorm in het huidige curriculum is competentiegericht projectonderwijs: studenten werken in kleine groepen aan projecten die zijn ontleend aan de beroepspraktijk. Het eindproduct van deze projecten is een beroepsproduct, zoals een bedrijfsanalyse, export- of marketingplan. In totaal werken studenten gedurende de opleiding aan negen projecten, waaronder twee stages en het afstudeerproject. Verschillende beroepscompetenties komen binnen de projecten zoveel mogelijk geïntegreerd en - in de loop van de opleiding - op een steeds hoger niveau aan bod. De complexiteit van de projecten neemt met de jaren toe en er wordt steeds meer zelfstandigheid van studenten gevraagd. In de tweede helft van de studie verschuift de focus van groepsopdrachten naar individuele opdrachten. Een mooie vondst is dat elk project wordt 'geadopteerd' door een lid van de Raad van Advies. Dit komt het realiteits- en actualiteitsgehalte van de projecten en het commitment van RvA-leden ten goede.

Het programma is logisch opgebouwd en vertoont zowel horizontale samenhang tussen onderwijsonderdelen binnen een onderwijsperiode of semester, als verticale samenhang van opleidingsfasen door alle jaren van de opleiding heen. Horizontale samenhang wordt gerealiseerd doordat studenten parallel aan de projecten flankerende businessvakken en vaardigheidsonderwijs (bijvoorbeeld business-Engels) volgen. Deze onderdelen spelen qua inhoud in op het lopende project. Wat studenten betreft zou de samenhang tussen projecten en flankerende vakken meer expliciet gemaakt kunnen worden, bijvoorbeeld in de centrale introductie waarmee elk blok begint. De verticale samenhang wordt bevorderd door het werken met leerlijnen die door meerdere curriculumjaren heenlopen. Hiertoe behoren vakinhoudelijke lijnen, maar ook lijnen rond onderzoeksvaardigheden en studieloopbaancoaching (SLC). Het onderwijs in de Aziatische taal naar keuze loopt eveneens als een lint door het curriculum. Bij aanvang van de studie (jaar 1, kwartaal 2) maken studenten een keuze voor een hoofdtaal: Mandarijn, Japans of Indonesisch. Onderwijs in deze hoofdtaal maakt deel uit van alle vier de studie jaren.

In de loop van de studie verschuift de focus steeds meer van binnen- naar buitenschoolse activiteiten. Dit begint in de eerste jaren met groepsprojecten voor externe opdrachtgevers en een korte oriënterende binnenlandse stage bij een internationaal - bij voorkeur op Azië gericht - bedrijf (10 EC, semester 3). In zowel het derde als het vierde jaar spenderen studenten een heel semester in Azië. In semester 6 studeren studenten, afhankelijk van de gekozen hoofdtaal, aan een partnerinstelling in China, Japan of Indonesië (32 EC). De studie buitenland (ook wel: minor) omvat 15 EC aan taalonderwijs en 15 EC aan businessvakken. In de eerste helft van jaar vier is een half jaar stage in Azië geprogrammeerd (29 EC). Direct na terugkomst beginnen studenten met het afstudeeronderzoek in opdracht van een internationaal bedrijf. Over de substantiële buitenlandcomponent is het panel positief. De opleiding bewerkstelligt met de beide buitenlandsemes-

ters dat studenten worden ondergedompeld in de Aziatische cultuur. Voor veel studenten is dit een belangrijke reden om voor de Rotterdamse opleiding te kiezen.

De opleiding omvat vrij veel vrije keuzeruimte (in totaal 12 EC), bedoeld voor verdieping of verbreding. Studenten kunnen in dit kader bijvoorbeeld businessvakken uit het aanbod van de Rotterdam Business School kiezen of taallessen volgen in een (extra) Aziatische taal (naast Mandarijn, Japans en Indonesisch behoren ook Vietnamees en Koreaans tot de mogelijkheden). De positie van het keuzeonderwijs binnen het curriculum zou beter gedefinieerd kunnen worden. Studenten gaven aan dat zij het moeilijk vinden om een keuze te maken uit het grote aanbod en lijken weinig idee te hebben van het overkoepelend doel van dit onderwijs. Ambitieuze studenten kunnen in jaar een en twee deelnemen aan specifieke 'Honours Programme'-keuzevakken. In jaar drie gaat vervolgens het tweejarige opleidingsspecifieke Honours Programme van start. Na afronding krijgen studenten een certificaat bovenop het bachelordiploma.

Inhoud van het programma

De inhoud van het programma vloeit logisch voort uit de geformuleerde competenties. Een matrix laat zien dat alle competenties in de loop van het programma worden opgebouwd van niveau 1 naar het beoogde eindniveau (afhankelijk van de competentie naar niveau 2 of 3). Tot de beroepsspecifieke businessvakken behoren onder meer onderwijs op het gebied van economie, financiering, marketing, logistics en import/export. Opvallend is dat een module over supply chain management ontbreekt. Daarnaast zijn er ondersteunende vakken in management en consultancy en vakken rond culturele aspecten. Het talenonderwijs omvat niet alleen de genoemde Aziatische talen, maar ook business-Engels. Positief is dat de opleiding oog heeft voor vakinhoudelijke innovatie, bijvoorbeeld in de vorm van separate vakken over e-commerce en social media marketing. Ook aan *corporate social responsibility* (CSR) is een eigen module gewijd. Studenten zouden graag nog meer aandacht voor recente vakspecifieke kennis zien. Zij hebben de indruk dat het onderwijs wat achterloopt bij de stand van zaken binnen het bedrijfsleven. Wat het panel betreft zou het een mooie volgende stap zijn om thema's die binnen het werkveld actueel zijn op structurele wijze in de bestaande vakken te integreren. Ook denkt het panel dat meer gebruik zou kunnen worden gemaakt van gastlezingen door externe experts.

De bestudeerde kennisgedreven vakken vindt het panel passend qua inhoud en niveau. Uit de moduleomschrijvingen van deze vakken blijkt dat er sprake is van helder geformuleerde leerdoelen en doelmatige werkvormen. Desalniettemin vragen studenten aandacht voor het eenduidig opstellen en communiceren van handleidingen en cursusbeschrijvingen. Positief is dat de Aziatische context in de bestudeerde vakken veel aandacht krijgt. Ook het materiaal van de praktijkgedreven projecten ziet er degelijk uit. Wel zou het de voorkeur van het panel hebben om de opdrachten minder voor te structureren, waardoor de creativiteit en het probleemoplossend vermogen van studenten meer gestimuleerd worden, en er meer diversiteit ontstaat ten aanzien van de invalshoek van de opdrachten. Dit is ook wat de studenten betreft een aandachtspunt. Zij gaven tijdens de visitatie aan dat zij de voorschriften rond de opbouw en invulling van rapporten en verslagen als vrij dwingend ervaren. Het bestudeerde taalonderwijs (Mandarijn, Japans) is van een goed niveau. De gebruikte literatuur en lesmethoden zijn relevant en up-to-date.

Het panel ondersteunt de keuzes van de opleiding voor wat betreft de omvang van het talenonderwijs, waarbij het uitgangspunt is dat de opleiding in de eerste plaats een businessopleiding is. Taal is binnen TMA een middel en geen doel op zich. In de eerste 2.5 jaar van het curriculum

volgen studenten 3 uur taalonderwijs per week. Volgens de opleiding is dit voldoende om de basis onder de knie te krijgen. Sommigen studenten zouden graag meer uren geprogrammeerd willen zien, maar volgens taaldocenten valt hiermee geen significante winst te behalen. Echte vooruitgang boeken studenten met name tijdens de stage en minor, wanneer zij in het gekozen taalgebied verblijven en hun taalvaardigheid dagelijks op een actieve manier inzetten.

Onderzoekend vermogen

Sinds enige jaren besteedt de opleiding nadrukkelijk aandacht aan het ontwikkelen van onderzoekend vermogen. In 2014-2015 is een ambitieuze leerlijn *Onderzoeksvaardigheden en methodiek* gerealiseerd. In de bijbehorende modules (jaar 1-4) oefenen studenten met het opzetten, uitvoeren en rapporteren van praktijkgericht onderzoek. Bestudeerd materiaal laat zien dat het niveau van deze modules hoog ligt. Uit een gesprek met Raad van Adviesleden bleek dat het werkveld graag zou zien dat in de onderzoeksvakken meer aandacht uitgaat naar kwantitatieve methoden, met name naar statistiek.

Positief is dat de opleiding voor de onderzoeksleerlijn kan putten uit de bestaande banden met het kenniscentrum Business Innovation. Bij het opzetten van de onderzoekslijn waren twee (hoofd)docenten betrokken die een dag per week bij het kenniscentrum onderzoek doen naar *inclusiveness in an intercultural, international classroom* en naar *intercultural competence development*. De opleiding is tevreden met de relatie met het kenniscentrum, maar zou de band in de toekomst verder willen versterken, met name op het terrein van international business. In de toekomst wil men ook studenten laten participeren in het lopende onderzoek. Wat het panel betreft zou de betrokkenheid van docenten eveneens verder kunnen worden uitgebreid.

Belangrijke onderdelen van de onderzoekslijn zijn het verslag van de buitenlandstage en de eindschrijft. Beide onderdelen zijn op dit moment vrij strak ingekaderd. Studenten onderzoeken een vraagstuk op het gebied van import/export en volgen daarbij een min of meer vaste opzet. Voor het stageverslag werken alle studenten met dezelfde vraagstelling. Variëteit zit vooral in de context, die per bedrijf verschilt, niet zozeer in de wijze waarop het onderzoek is ingestoken en opgebouwd. Volgens de opleiding heeft deze sturing te maken met de geformuleerde beroepsspecifieke competenties, die veel nadruk leggen op import/export. Daarnaast spelen de tegenvallende rendementen uit het verleden een rol. Door opdrachten voor te structureren wil de opleiding duidelijkheid creëren en alle studenten een gelijke startpositie geven. De opleiding verwacht in de toekomst verandering op dit vlak. De nieuwe *programme learning outcomes* geven meer vrijheid om ook vraagstukken die niet specifiek met export te maken hebben te adresseren. De onderzoeksverslagen zullen daardoor in de toekomst een bredere afspiegeling vormen van het soort kwesties waarmee bedrijven binnen de handel met Azië te maken krijgen. Dit is wat het panel betreft een positieve ontwikkeling.

Internationalisering

Internationalisering is een belangrijk speerpunt binnen de Rotterdam Business School en binnen TMA. De opleiding streeft niet alleen naar een internationale oriëntatie van de curriculuminhoud, maar voert ook actief beleid om de internationale uitwisseling van studenten te bevorderen. Dit krijgt vorm in twee verplichte buitenlandsemesters en in een steeds internationalere student- en docentpopulatie in Rotterdam. De start van een eigen exchange programme met China en Japan heeft ervoor gezorgd dat inmiddels ongeveer een derde van de studenten - conform de internati-

onaliseringsdoelstellingen - van buitenlandse afkomst is. Twee derde van de studenten heeft een van oorsprong Aziatische achtergrond. Dankzij doelgericht personeelsbeleid zijn ook docenten uit verschillende (Aziatische) landen geworven. Studenten vinden dit een positieve ontwikkeling die hun studieonderwerp in de dagelijkse realiteit zeer tastbaar maakt. Een volgende stap in het kader van internationalisering zou kunnen zijn om meer aandacht te laten uitgaan naar onderzoekssamenwerking en stafuitwisseling met de Aziatische partners.

Het panel is onder de indruk van de systematische manier waarop de opleiding sinds een aantal jaar aandacht besteedt aan het ontwikkelen van *intercultural intelligence*, het kunnen inzetten van de kennis van Aziatische culturen om op een doeltreffende manier te communiceren. Dit gebeurt niet alleen impliciet, door studenten structureel in aanraking te brengen en te laten samenwerken met medestudenten, docenten en collega's met een andere culturele achtergrond, maar ook expliciet, binnen de leerlijn SLC. Deze leerlijn omvat een programma dat ontwikkeld is door de bovengenoemde docenten die zelf onderzoek doen op dit vlak. Met een serie van portfolio-opdrachten, individuele coachingsessies en groepsoefeningen werken studenten over de loop van vier jaar aan hun *intercultural intelligence*. Om de doeltreffendheid van deze leerlijn te monitoren, wordt gebruik gemaakt van een online meetinstrument, de zogenaamde *intercultural readiness check*. De voorlopige uitkomst van dit *ongoing* onderzoek is dat derdejaarsstudenten op dit vlak inmiddels significant hoger scoren dan drie jaar geleden, bij de start van dit programma. Positief is bovendien dat de interculturele competentie ook tot uitdrukking komt in de docentprofessionalisering. Dit wordt ondersteund door de twee docenten die binnen het kenniscentrum onderzoek doen. Om docenten meer bewust te maken van de uitdagingen van *international classroom teaching*, zijn een aantal seminardagen georganiseerd en zijn docenten gevraagd om elk een interventie te ontwerpen en de effectiviteit daarvan in de praktijk te meten. Het panel vindt dat onderzoek, onderwijs en docentprofessionalisering hier op een effectieve manier samenkomen.

Buitenlandse studenten participeren nog niet structureel in alle gremia. Om de internationale insteek van de opleiding verder te bestendigen, verdient het aanbeveling om ook in de opleidingscommissie tenminste één niet-Nederlands student-lid op te nemen.

Studeerbaarheid en studiebegeleiding

De opleiding heeft te maken met lage eerstejaars- en uitstroomrendementen. Ter verhoging van het aantal binnen een jaar behaalde propedeuses heeft de opleiding sinds de laatste visitatie het aantal toetsen verminderd en grotere modules ingevoerd. De P-rendementen zijn daarmee verhoogd van 12% in 2011 naar 28% in 2016. Waarschijnlijk moet de oorzaak van de nog steeds aanzienlijke uitval en studievertraging niet in de eerste plaats in de studeerbaarheid gezocht worden; studenten vinden de opleiding naar eigen zeggen niet te zwaar en velen van hen spenderen minder dan veertig uur per week aan de studie. Volgens management en docenten ligt meer voor de hand dat de ervaren problematiek te maken heeft met de motivatie van instromende studenten. Hoewel de opleiding in de voorlichting benadrukt dat het gaat om een businessopleiding, baseren veel studenten hun keuze met name op hun affiniteit met Azië en de uitgebreide buitenlandverblijven. De businesscomponent valt deze studenten in de praktijk vaak tegen. Om verkeerde keuzes tegen te gaan voert de opleiding inmiddels met elke student een startgesprek waarin verwachtingen uitgesproken worden. Het plan is bovendien om in het nieuwe curriculum niet alleen het onderwijsconcept te herzien, maar ook om studievoorlichting, studiekeuzecheck, peer-coaching en het studieloopbaanprogramma kritisch tegen het licht te houden. Het panel ziet

hier een belangrijke rol voor de opleidingscommissie, die ook in een eerdere fase heeft meegedacht over het wegnemen van drempels om zo de studeerbaarheid te bevorderen. Onderdelen van het studieonderdeel SLC die het panel tijdens de visitatie inzag (het digitaal portfolio en de toetsing van de interculturele competentie) lijken deugdelijk in elkaar te zitten. Desalniettemin laten resultaten van de Nationale Studenten Enquête (NSE) zien dat de studiebegeleiding wat studenten betreft verbeterd kan worden. In het studentenhoofdstuk van de kritische reflectie geven studenten aan dat zij de studieloopbaancoaching binnen de lijn SLC te algemeen vinden en niet voldoende gericht op het bevorderen van individueel studiesucces. NSE-scores rond de voorbereiding op de stage zijn verbeterd sinds er een aparte module stagevoorbereiding in het programma is opgenomen en er binnen SLC meer aandacht wordt besteed aan stageplaats-acquisitie. Wel zouden studenten graag zien dat de opleiding meer aandacht besteedt aan het onderhouden van het netwerk van stagebedrijven dat als vangnet dient wanneer studenten zelf geen stageplaats kunnen vinden. Positief is dat studenten tijdens hun buitenlandverblijf in principe altijd worden bezocht door de schoolbegeleider. In aanvulling daarop zouden studenten graag zien dat studieloopbaancoaches intensiever contact onderhouden met studenten die in het buitenland verblijven.

Maatregelen om het vierdejaarsrendement te verbeteren hebben de afgelopen jaren het beoogde resultaat gehad. De toegenomen aandacht voor onderzoeksvaardigheden, de verbeterde aansluiting tussen stage (semester 7) en afstudeerprogramma (semester 8), en een functionelere inrichting van het afstudeerprogramma zelf, hebben er volgens de opleiding voor gezorgd dat de kwaliteit van de scripties is toegenomen en dat meer studenten het vierde jaar nominaal afronden. Het panel ondersteunt het bestaande voornemen om de buitenlandstage van jaar vier naar jaar drie te verplaatsen om studenten meer lucht te geven tussen de afronding van de stage en de start van het afstudeeronderzoek.

Personeel

TMA beschikt over een hecht en gemotiveerd team van 32 docenten. Het verloop onder de docenten is beperkt, maar vanwege de groei van de opleiding zijn de afgelopen jaren wel een behoorlijk aantal nieuwe docenten aangesteld. De opleiding biedt een driejarig inwerkprogramma aan, waarbinnen nieuwe docenten intensief worden begeleid door een mentor of buddy. De betrokken docenten zijn inhoudelijk en didactisch voldoende gekwalificeerd: op dit moment heeft 70% van de docenten een mastertitel behaald en heeft 90% een didactische cursus gevolgd. Uit de bestudeerde CV's blijkt dat ongeveer een derde van de docenten relevante business ervaring heeft. Studenten spraken tijdens de visitatie met waardering over de gedrevenheid en benaderbaarheid van docenten. Ook over hun inhoudelijke en didactische deskundigheid zijn studenten in grote lijnen tevreden. In algemene zin merkten studenten op dat docenten openstaan voor hun suggesties. De cultuur binnen de opleiding is zodanig dat verbeterpunten in een open dialoog besproken kunnen worden.

Op docentprofessionalisering zou de opleiding actiever beleid kunnen voeren. Volgens studenten zorgen met name recent aangenomen docenten voor de noodzakelijke actualisering van de aanwezige vakspecifieke kennis. Het panel vindt dat ook lang(er)zittende docenten in staat gesteld (en gestimuleerd) moeten worden om hun kennis actueel te houden. Hiervoor kan het internationale netwerk van partneruniversiteiten worden ingezet, waarbij te denken valt aan *teacher exchange*, professionele cursussen in Azië, of docentenstage. Ook is er op het vakgebied van handel met Azië veel potentieel voor praktijkgericht onderzoek door docenten.

In de toegepaste lesmethoden zien studenten vrij veel variatie. De opleiding signaleert dat de didactiek aandacht behoeft: een recent professionaliseringsplan vermeldt dat veel docenten 'frontaal' lesgeven en meer gebruik zouden kunnen maken van didactische tools om de lessen voldoende inspirerend te maken. De bevordering van de toetsdeskundigheid van examinatoren is *work in progress*: onlangs zijn de eerste (9) BKE (basiskwalificatie examinering)-certificeringstrajecten van start gegaan. In 2015 hebben docenten al een training toetsontwerp gevolgd bij de HR-Academy. Met het oog op de voortschrijdende internationalisering heeft de opleiding de laatste jaren ingezet op het verhogen van de Engelse taalvaardigheid, onder meer door zittende docenten in de gelegenheid te stellen om het *Certificate of Proficiency in English* (CPE) te behalen.

De werkdruk wordt door sommige docenten als hoog ervaren. Docenten vervullen meerdere rollen binnen de opleiding (docent, coach, tutor) en zijn bovendien nauw betrokken bij curriculumvernieuwingen. De veelzijdigheid van hun takenpakket ervaren docenten als stimulerend en werkplezier-verhogend, maar tegelijkertijd zorgt de combinatie van verschillende taken op bepaalde momenten voor een vrij hevige piekbelasting. Het management heeft volgens docenten oog voor het persoonlijk welzijn van docenten en onderneemt actie om de werkdruk beheersbaar te houden, bijvoorbeeld door taken meer te clusteren. Het panel gaat er vanuit dat het management de werkdruk van docenten ook in de toekomst nauwgezet blijft monitoren.

Standaard 3 Toetsing

De opleiding beschikt over een adequaat systeem van toetsing.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel op het gebied van de toetsing. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **voldoende**.

Conclusie

De opleiding beschikt over een gedegen systeem van toetsing. Er is sprake van helder toetsbeleid, met voldoende oog voor de validiteit, betrouwbaarheid, transparantie en praktische uitvoerbaarheid van toetsen. Positief is ook dat de opleiding actief bezig is met kalibratie en externe validatie. De gebruikte toetsvormen sluiten aan bij de didactische uitgangspunten, werkvormen en te toetsen competenties. Bestudeerde voorbeeldtoetsen zijn op niveau en de bijbehorende beoordelingsformulieren en *rubrics* zijn functioneel. Mogelijkheden voor verbetering ziet het panel met name in de kwaliteit en kwantiteit van feedback die studenten ontvangen. In de beoordeling van de eindscripties is daarin in het laatste jaar al een zichtbare verbetering gemaakt, maar voor andere schriftelijke opdrachten kan het feedbackniveau verder omhoog. De rollen in het bewaken van de toetskwaliteit zijn helder gedefinieerd. Wel zou de wettelijk eindverantwoordelijke examencommissie steviger toezicht kunnen houden op het gerealiseerde eindniveau.

Onderbouwing

Systeem van toetsing

De opleiding heeft in het Toetsplan TMA 2016-2017 bruikbare uitgangspunten voor de toetsing geformuleerd. In het toetsbeleid ligt veel nadruk op geïntegreerde toetsing: toetsen worden gezocht de integratie van theorie en praktijk, de integratie van verschillende vakdisciplines en de integratie van kennis, vaardigheden en attitude te meten. Daarnaast gaat de opleiding er vanuit dat toetsen binnen het competentiegericht projectonderwijs zowel het product als het proces meten.

Het systeem van toetsing is adequaat vormgegeven, met oog voor validiteit, betrouwbaarheid, transparantie en praktische uitvoerbaarheid. Bij het ontwerpen van een toets wordt altijd uitgegaan van een toetsmatrijs, bedoeld om de validiteit van de toets en de vragen te borgen. Op basis hiervan maakt de modulehouder de toets en bijbehorende beoordelingsformulieren en/of *rubrics*. Positief is dat zowel bij de ontwikkeling als bij de beoordeling van toetsen kalibratie plaatsvindt. De beoordeling van toetsen is in handen van door de examencommissie benoemde examinatoren. Bij de beoordeling van werkstukken, presentaties en assessments wordt bij voorkeur gebruik gemaakt van *rubrics*. Voor het projectonderwijs geldt dat het groeps-eindcijfer door middel van *peer assessment* geïndividualiseerd wordt. 'Meeliften' wordt hiermee tegengegaan. Ten behoeve van de studeerbaarheid worden er, naast het project, in een blok maximaal vier toetsen afgenomen.

In het curriculumschema worden per onderwijseenheid de gebruikte toetsvormen en bijbehorende studiepunten aangegeven. Het verdient aanbeveling om hier ook de link naar de competenties

te leggen, zodat beter controleerbaar is dat het geheel van de toetsing alle competenties op het juiste niveau afdekt. De opleiding gebruikt een passende mix van onder meer schriftelijke kennis-toetsen (casustoetsen, open- en geslotenboektentamens), mondelinge toetsen (gesprekken, rollenspellen, presentaties), assessments en schriftelijke opdrachten (werkstukken, eindschrijving). Er is zowel sprake van formatieve als van summatieve toetsing. Een goede mogelijkheid voor de doorontwikkeling van de toetsing, is om toe te werken naar werkelijk geïntegreerde toetsen.

Studenten en docenten geven aan dat de kwaliteit van de toetsing de laatste jaren verbeterd is, met name in de Engelstalige stroom. In het verleden kreeg de opleiding veel klachten over de aansluiting van de toetsen op de stof en het Engelse taalniveau. In de NSE van 2016 en 2017 scoren alle aspecten van toetsing hoger dan in 2015 (gemiddeld rond de 3.5 op een vijfpuntschaal). Ook de beoordeling van het afstuderen is wat de opleiding betreft aanzienlijk verbeterd. Door een geïntensiverd en verbeterd systeem van kalibratie en validatie wordt strenger beoordeeld dan voorheen. De beoordeling is in handen van twee verschillende beoordelaars, de begeleider (eerste lezer) en een onafhankelijke tweede lezer. In het nieuwe curriculum, dat in 2018 van start gaat, wil de opleiding toewerken naar een nog verder geïntegreerde toetsing, met name ook van het bereikte eindniveau. Op het ogenblik worden mogelijkheden verkend om de eindtoetsen op een andere manier vorm te geven.

Bestudeerde toetsen

Representatieve toetsen van de talen en businessvakken sluiten voldoende aan op de stof van de betreffende onderdelen en zijn op niveau. Door de opleidingsjaren heen vertoont de toetsing een goede opbouw. Voor de beoordeling van schriftelijke opdrachten zijn adequate beoordelingsformulieren en *rubrics* ontwikkeld. De gebruikte beoordelingscriteria vormen een weerspiegeling van de beoogde competenties. Een aandachtspunt is dat de narratieve feedback op beoordelingsformulieren vaak erg summier is, waardoor oordelen niet altijd navolgbaar zijn en studenten bovendien weinig inzicht krijgen in de punten waarop verbetering mogelijk is. Een voorbeeld is dat op de beoordelingsformulieren van de stage uit het vierde jaar nauwelijks feedback wordt gegeven op de onderbouwing van methodologische keuzes en de toepassing van modellen, terwijl studenten met deze aspecten zichtbaar moeite hebben. Ook de (soms te wensen overlatende) kwaliteit van de analyses wordt niet becommentarieerd. Van feedback op deze punten zouden studenten - in voorbereiding op de eindschrijving - juist veel kunnen leren. Studenten gaven tijdens de visitatie aan dat zij de beperkte hoeveelheid feedback bij docenten hebben aangekaart, waarna op dit vlak verbeteringen zijn gerealiseerd. De aangescherpte procedures rond de beoordeling van de eindwerken ziet het panel duidelijk terug in de beoordelingsformulieren uit 2016-2017. In verhouding tot de formulieren uit 2015-2016 zijn oordelen uit het afgelopen jaar veel duidelijker gemotiveerd.

Een goed vormgegeven toetsinstrument is het digitale portfolio dat studenten bijhouden in het kader van de studieloopbaancoaching. In opdrachten rond professionele ontwikkeling reflecteren studenten gedurende de studie telkens op hun persoonlijke ontwikkeldoelen in relatie tot de acht beroepscompetenties. Mooi is dat de nadruk op *intercultural intelligence* (ook) hier duidelijk tot uitdrukking komt. Studenten waarderen dit portfolio en zien (met name achteraf) meerwaarde in de reflecties.

Kwaliteitsborging

De opleiding draagt op verschillende manier zorg voor de kwaliteit van de toetsing. In het toetsplan zijn de rollen van alle bij de toetsing betrokken partijen (examencommissie, toetscommissie, modulebeheerders, examinatoren, etc.) op heldere wijze uitgewerkt. De examencommissie is eindverantwoordelijk voor de kwaliteit en organisatie van toetsing. Bij het borgen van de toetskwaliteit wordt de examencommissie ondersteund door de toetscommissie. Deze bekijkt steekproefsgewijs de kwaliteit van (door de examencommissie geselecteerde) toetsen en rapporteert daarover aan de examencommissie. Ter bevordering van de uniformiteit, efficiëntie en professionalisering zijn zowel de examencommissie als de toetscommissie sinds enige tijd RBS-breed georganiseerd.

In studiejaar 2015-2016 heeft de instituutsbrede toetscommissie voor het eerst in opdracht van de examencommissie onderzoek verricht naar de kwaliteit van tentamens en examens. De commissie heeft zich daarbij laten bijstaan door een extern bureau dat zich bezighoudt met toetsontwikkeling (ICE). Het panel stelt vast dat de kwaliteitscontrole op een deugdelijke wijze met gebruik van relevante kwantitatieve methodes heeft plaatsgevonden. Van de drie opleidingen waarvan toetsen bestudeerd zijn (Trade Management gericht op Azië, International Business and Languages, International Business and Management Studies) waardeert de toetscommissie de toetsen van TMA gemiddeld het hoogst (5.54 op schaal 1-7). Aan de wettelijke taken rond de borging van het gerealiseerde eindniveau heeft de examencommissie in studiejaar 2016-2017 voor het eerst invulling gegeven. In de maanden voor de visitatie is een steekproef van eindwerken onderzocht, met name om te controleren of aan procedurele randvoorwaarden voldaan wordt. De uitkomsten van dit onderzoek waren op het moment van de visitatie nog niet bekend. Het panel vindt de examencommissie op dit moment niet volledig *in control* voor wat betreft het gerealiseerde niveau. Het gaat er vanuit dat de examencommissie in de toekomst jaarlijks onderzoek doet naar het gerealiseerde niveau en daarover rapporteert in het jaarverslag.

Borging van het gerealiseerde niveau vindt ook plaats door middel van kalibratie. De beoordeling van het afstuderen vindt bijvoorbeeld standaard plaats door duo's die steeds van samenstelling wisselen. Naast TMA docenten worden daarbij soms ook docenten van andere opleidingen van de RBS ingezet, met name van International Business and Languages (IBL). Bij het kalibreren zijn ook externe partijen betrokken geweest. Inmiddels heeft tweemaal een uitwisseling van eindwerken plaatsgevonden met Fontys Hogeschool en in 2017 zijn veertien afstudeerscripties uit de studie jaren 2015-2016 en 2016-2017 door een externe expert bekeken. Ter benchmarking van het niveau van de Aziatische talen wordt binnenkort gestart met een uitwisseling van eindwerken met de opleiding Oriëntaalse taal en cultuur van Hogeschool Zuyd te Maastricht. De opleiding besteedt daarmee wat het panel betreft voldoende aandacht aan externe validatie.

Standaard 4 Gerealiseerde leerresultaten

De opleiding toont aan dat de beoogde leerresultaten zijn gerealiseerd.

Dit hoofdstuk beschrijft de bevindingen, overwegingen en conclusies van het panel over de gerealiseerde leerresultaten. De opleiding ontvangt voor deze standaard het oordeel **voldoende**.

Conclusie

Uit de bestudeerde eindwerken blijkt dat studenten de competenties realiseren. Een sterk punt is de praktijkgerichtheid van de scripties. Studenten snijden vraagstukken op het gebied van import en export aan die relevant zijn voor de opdrachtgever en in de regel komen ze tot bruikbare conclusies en adviezen. Dat bijna alle scripties een vast format volgen, vindt het panel bezwaarlijk. Studenten laten zien dat ze in staat zijn om de verschillende stappen van het schrijven van een import- of exportplan te doorlopen, maar of zij ook in staat zijn om buiten de gebaande paden om creatieve oplossingen te bedenken voor problemen waar bedrijven tegenaan zouden kunnen lopen, wordt uit de scripties niet duidelijk. Om een verdere inhoudelijke kwaliteitsslag te maken, ligt het voor de hand om bepaalde onderzoeksaspecten - met name het brongebruik en de onderbouwing/toepassing van methoden - verder aan te scherpen. Positief is dat de scripties doorgaans mooi verzorgd, helder gestructureerd en goed geschreven zijn. Dat studenten de competenties realiseren blijkt ook uit hun goede positie op de arbeidsmarkt. Afgestudeerden vinden doorgaans snel werk op het juiste niveau.

Onderbouwing

Producten van afgestudeerden

Het afstudeerprogramma van TMA bestaat uit verschillende onderdelen, waarvan de eindschriftie (26 EC) als belangrijkste geldt. In de scriptie onderzoeken studenten voor een zelf gekozen afstudeerbedrijf een vraagstuk op het gebied van import of export met een Aziatische dimensie. Daarnaast maken onder meer eindtoetsen in het Engels en de gekozen Aziatische taal deel uit van het afstudeerprogramma. In het portfolio en het assessment behorend bij de leerlijn studieloopbaancoaching (SLC) worden de algemene competentieontwikkeling en, meer specifiek, de ontwikkeling van *intercultural intelligence* op eindniveau getoetst.

Voorafgaand aan het visitatiebezoek heeft het panel vijftien afstudeerscripties uit de studiejaren 2015-2016 en 2016-2017 bekeken. Alle bestudeerde eindwerken vindt het panel (ruimschoots) voldoende, met uitzondering van een eindwerk dat in studiejaar 2015-2016 door de opleiding met een 6 beoordeeld werd. Tijdens het bezoek gaf de opleiding aan dat de recente aanscherping van de beoordelingsprocedures ertoe heeft geleid dat dit eindwerk nu niet langer zou kunnen passeren. In het niveau en de beoordeling van bestudeerde eindwerken die in 2016-2017 vergelijkbare lage voldoende (5.7, 6, 6.1) haalden, kan het panel zich goed vinden.

De bestudeerde eindwerken laten duidelijk zien dat studenten het voor een hbo-bacheloropleiding vereiste niveau realiseren en klaar zijn om als beroepsbeoefenaar aan de slag

te gaan. De scripties die het panel bekeek zijn beroepsrelevante producten die in het verlengde liggen van het profiel van de opleiding. Studenten verzamelen waardevolle data en ontlenen daaraan inzichten en adviezen die bruikbaar zijn voor opdrachtgevers.

Bijna alle bestudeerde scripties zijn import- of exportplannen. Hoewel formeel ook andere beroepsproducten zijn toegestaan als eindwerk, lijkt de opleiding vrij sterk te sturen op scripties die in het directe verlengde liggen van de competenties *import & purchase management of export & outsourcing in Asian countries*. Dat studenten een vrij vast stramien volgen, blijkt ook uit de telkens zeer vergelijkbare onderzoeksvragen, onderzoeksmethoden en modellen. Daarbij zijn veel van de scripties erg breed opgezet ('welk Aziatisch land biedt de beste kansen voor bedrijf X om product Y te exporteren'), waardoor het - begrijpelijkerwijs - moeilijk is om tot diepgaande analyses te komen. Voor ethische, juridische en duurzaamheidskwesties - die binnen de handel met Azië uitermate relevant zijn - is maar beperkt aandacht. Positief is dat studenten er in de regel blijk van geven dat zij met de gekozen vraagstelling en modellen uit de voeten kunnen. Het is echter moeilijk uit de scripties af te leiden of de opleiding studenten tot creatieve probleemoplossers opleidt. Een meer open opzet van het eindwerk zou hen kunnen uitdagen om *out of the box* te denken. Zoals aangegeven kunnen de nieuwe onderzoekslijn en de beslissing om in het nieuwe curriculum met *programme learning outcomes* te werken hierbij goede diensten bewijzen.

Mogelijkheden voor een verdere verbetering liggen op het vlak van bronnengebruik en methodologie. Het gebruik van kwalitatief hoogstaande bronnen als *business journals* zou kunnen worden aangemoedigd. Op bronvermelding volgens de APA style sheet zou de opleiding strenger mogen toegezien, evenals op de onderbouwing en toepassing van kwalitatieve en kwantitatieve methodes. In de bestudeerde eindwerken zijn conclusies vaak gebaseerd op kleine aantallen interviews of enquêtes met een beperkt aantal respondenten. Een duidelijk positief punt is dat studenten veel tijd en aandacht aan het eindwerk besteden. De bestudeerde stukken zijn over het algemeen goed verzorgd en helder gestructureerd. Taalgebruik en schrijfstijl zijn adequaat.

Functioneren van afgestudeerden in de praktijk

Dat studenten de beoogde leerresultaten realiseren blijkt ook uit het functioneren van afgestudeerden in de praktijk. Uit alumni-onderzoek (2017) en een gesprek met alumni blijkt dat afgestudeerden vrij snel (binnen acht maanden na het afstuderen) een baan op het juiste niveau vinden bij bedrijven die aansluiten bij het profiel van de opleiding. Alumni lieten tijdens de visitatie weten dat zij zich goed voorbereid voelen op een vervolgopleiding of entree op de arbeidsmarkt. Het werkveld is tevreden over hun functioneren. Studenten hebben ruime basiskennis en een praktische instelling waardoor zij volgens werkgevers breed inzetbaar zijn.

Het opzetten van structureel alumnibeleid zou wat het panel kunnen helpen om het potentieel zeer waardevolle netwerk van afgestudeerden beter te benutten. Middels simpel marktonderzoek (desk research) zou de opleiding beter zicht kunnen krijgen op waar alumni terechtkomen. Dit als aanvulling op alumni-enquêtes die vaak een lage respons hebben. Een positieve ontwikkeling is dat de opleiding onlangs besloten heeft om oud-studenten die in Azië wonen en werken als 'tweede ring' aan de adviesraad toe te voegen. Dit om de bruikbaarheid van de adviezen van het werkveld te maximaliseren. Via sociale media zal worden gecommuniceerd over onderwerpen als de boekenlijst en herziening van het curriculum.

Eindoordeel over de opleiding

Oordelen op de standaarden

Het visitatiepanel komt tot de volgende oordelen op de standaarden:

Standaard	Oordeel
<i>Standaard 1 Beoogde leerresultaten</i>	Voldoende
<i>Standaard 2 Onderwijsleeromgeving</i>	Voldoende
<i>Standaard 3 Toetsing</i>	Voldoende
<i>Standaard 4 Gerealiseerde leerresultaten</i>	Voldoende

De opleiding TMA richt zich als enige zelfstandige opleiding in Nederland op de, zeker voor de regio rond Rotterdam, onverminderd belangrijke handel met Azië. Een sterke punt van de opleiding is de praktijkgerichtheid zoals die naar voren komt uit de twee stages en het competentiegericht projectonderwijs. Positief is ook dat studenten tijdens twee buitenlandsemesters en in een *international classroom* structureel ondergedompeld worden in de Aziatische cultuur, waarbij er door de hele opleiding heen op verschillende manieren aandacht uitgaat naar het ontwikkelen van *intercultural intelligence*. Belangrijke thema's voor de komende periode zijn het verhogen van het studiesucces, het inspelen op door het werkveld gevraagde *soft skills*, het actueel houden van de kennis en ervaring van docenten en het verder aanscherpen van de onderzoeksvaardigheden van studenten. Tijdens de visitatie is gebleken dat de opleiding deze aandachtspunten herkent. De aanstaande conversie naar de stamopleiding IB, waarbinnen TMA verder gaat als de differentiatie International Business Asia, vormt een welkome aanleiding voor de opleiding om profiel, didactiek en curriculum kritisch onder de loep te nemen en waar nodig te herzien.

Het visitatiepanel beoordeelt de kwaliteit van de bestaande hbo-opleiding TMA van de HR als **voldoende**.

Aanbevelingen

Het panel geeft de opleiding de volgende aanbevelingen mee:

Standaard 1

- Zorg voor een scherpere profilering op sterke punten als de geboden onderdompeling in de Aziatische cultuur en de nadruk op *intercultural intelligence*. Dit zou het verhaal van de opleiding richting aankomende studenten en beroepenveld verder versterken.
- Overweeg om de raadpleging van het werkveld per land of per sector te organiseren, waardoor de beschikbare expertise beter wordt gekanaliseerd.

Standaard 2

- Overweeg om binnen het beroepenveld actuele thema's structureler in het programma te verwerken.
- Zorg ervoor dat ook de steeds verder toenemende buitenlandse studentenpopulatie vertegenwoordigd is in de opleidingscommissie.
- Geef studenten meer vrijheid bij de invulling van onderzoeksopdrachten, inclusief de eindschrijving, om hen uit te dagen om zich tot creatieve probleemoplossers te ontwikkelen.
- Leg doelstellingen rond docentprofessionalisering vast en voer daarop actief beleid om te zorgen dat de kennis en ervaring van docenten actueel blijft.
- Monitor dat de werkdruk van docenten binnen de grenzen van het aanvaardbare blijft.

Standaard 3

- Bewaak dat studenten voldoende narratieve feedback ontvangen op schriftelijke opdrachten.
- Zorg ervoor dat de examencommissie met regelmaat onderzoek doet naar de kwaliteit van de toetsing (inclusief de eindwerken) en het gerealiseerde niveau.

Standaard 4

- Stimuleer het schrijven van Engelstalige eindschrijvingen.
- Moedig studenten aan om ethische, juridische en duurzaamheidskwesties, daar waar relevant, aan de orde te stellen in schrijvingen.
- Let op een goede verantwoording en toepassing van methodologie, het gebruik van kwalitatief hoogwaardige bronnen en een correcte toepassing van de APA style sheet.

Bijlagen

Bijlage 1 Bezoekprogramma

PROGRAMMA VISITATIE Trade Management gericht op Azië, 1 november 2017		
08.30 – 09.00	Ontvangst	
09.00 – 09.30	Presentatie opleiding	
	Docenten: <ul style="list-style-type: none"> • Mw. drs. N. Hougee-Hollebeek • Mw. drs. S. Albers 	Management: <ul style="list-style-type: none"> • Mw. drs. M.J.H. Ruiken (Algemeen Directeur RBS) • Dhr. drs. B.J. ter Horst (Onderwijsmanager TMA)
	Studenten: <ul style="list-style-type: none"> • Mw. Emma de Nood (alumnus) • Mw. Oliv Ririhena (student jr 4) 	
09.30 – 11.00	Materiaalbestudering door NQA-panel	
11.00 – 12.00	Gesprek Afstuderen	
	Examinatoren: <ul style="list-style-type: none"> • Dhr. H.A.D.C. van Oevelen • Mw. mr. drs. E.S.J. Gerretsen • Dhr. drs. C. Van Puymbroeck 	Alumni: <ul style="list-style-type: none"> • Mw. Jeannette Berends • Dhr. Roy Steine • Mw. Emma de Nood
	Studenten: <ul style="list-style-type: none"> • Mw. Amber Wijnker (student jr. 4) • Dhr. Dimitri Troch (student jr. 4) • Dhr. Rob van Gurp (student jr. 4) 	
12.00 – 12.45	Lunch	

12.45 – 13.00	Korte rondleiding (door het nieuwe gebouw)	
13.00 – 14.00	Gesprek Onderwijsleeromgeving	
	Docenten/examinatoren: <ul style="list-style-type: none"> • Mw. F. Inoue • Mw. drs. S. Albers • Dhr. mr. E.A.W. Joannes • Mw. dr. S.V. Fagel • Mw. mr. drs. E.S.J. Gerretsen 	Studenten: <ul style="list-style-type: none"> • Mw. Lizzy van den Broek (student jr. 3) • Mw. Esra Aksoy (student jr. 3) • Mw. Birsen Tascilar (student jr. 3) • Dhr. Brain Fos (student jr. 3)
14.15 – 14.45	Gesprek met opleidingsmanagement	
	MT: <ul style="list-style-type: none"> • Mw. drs. M.J.H. Ruiken (Algemeen Directeur RBS) • Dhr. drs. B.J. ter Horst (Onderwijsmanager TMA) 	
15.00 – 15.45	Gesprek borging	

	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dhr. Jozef Coldenhof (student jr. 2, lid OC) • Mw. Phung Ho (student jr. 3, klassenvertenwoordiger) • Mw. Koers, Christine (student jaar 2, lid OC) • Mw. Amber Wijnker (ex-lid OC) 	<p>Examencommissie/ Toetscommissie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dhr. mr. drs. J. de Waard (voorzitter Examencommissie RBS) <p>Kwaliteitsmanagement</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dhr. P. van Gulik 	<p>Opleidingscommissie:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dhr. A.F.M. Brok (lid OC) • Mw. drs. A.J.E. Abeel-Vande Wyngaerde (lid OC) 	<p>Docent:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Mw. drs. N. Hougee-Hollebeek
--	--	--	---	---

15.45 – 16.30	Gesprek functioneren studenten en afgestudeerden in de praktijk			
	<p>Docenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dhr. mr. E.A.W. Joannes • Dhr. H.A.D.C. van Oevelen • Mw. F. Inoue 	<p>Studenten:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dhr. Kariem El-Desowky (student jr. 3) • Mw. Xiao-Mej Wang (student jr. 4) 	<p>Alumni:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Dhr. Anne van Meeuwen (alumnus) • Mw. Ada Cheung (alumnus) 	<p>Vertegenwoordigers werkveld:</p> <ul style="list-style-type: none"> • Drs. Masako Kato (lid Raad van Advies) • Ed Gennissen (werkgever, stagegever) • Lionel Margaka (alumnus, werkgever, stagegever) • Ger Buijs (opdrachtgever afstudeeronderzoek)

16.30 – 17.15	Beoordelingsoverleg panel NQA
17.15 – 17.30	Laatste gesprek opleidingsmanagement en terugkoppeling door NQA
	<ul style="list-style-type: none">• Mw. drs. M.J.H. Ruiken (Algemeen Directeur RBS)• Dhr. drs. B.J. ter Horst (Onderwijsmanager TMA)• Dhr. P. van Gulik• Dhr. drs. E.G. van Os

Bijlage 2 Bestudeerde documenten

Standaard bijlagen

- Hogeschoolgids RBS bachelor (inclusief Onderwijs- en Examenregeling);
- Overzicht afgestudeerden TMA 2015-2016 en 2016-2017;
- Overzicht CV's van docenten TMA;
- Studiehandleiding afstuderen TMA 2017-2018;
- Toetsplan TMA 2016-2017.

Extra documenten ter inzage tijdens bezoek

- Jaarverslag Examencommissie RBS 2014-2015;
- Jaarverslag Examencommissie RBS 2015-2016;
- Body of Knowledge and Skills TMA 2016;
- Beroepsprofiel TMA landelijk 2012;
- Notulen Raad van Advies 2015/2016;
- Notulen Curriculum Commissie 2016/2017;
- Alumni policy 2012-2017;
- Check eindniveau Bachelor in afstudeerwerken;
- Handleiding afstudeertoetsing Indonesisch 2017-2018;
- Handleiding afstudeertoetsing talen Manderijn niveau 1 2017-2018;
- Handleiding afstudeertoetsing talen Manderijn niveau 2 2017-2018;
- Graduation assessment Japanese 2017/2018;
- Manual TMAAEN01R4(E);
- Graduation assessment handbook Mandarin level 1 2017-2018;
- Studiehandleiding afstuderen TMA ENG 2017-2018;
- Studiehandleiding afstuderen TMA 2017-2018;
- Toetsplan TMA 2016-2017;
- Eindevaluatie stage Azië 2014-2015 jaar 3 TMA;
- Inwerkprogramma nieuwe medewerkers 2017;
- Professionaliseringsplan opleiding Trade Management;
- Overview curriculum vitae lecturers study programme TMA;
- Hogeschoolgids RBS Bachelor 2017-2018;
- Quality assurance study abroad process 2014;
- Quality assurance placement process 2014;
- Overzicht partner universiteiten TMA 2017;
- Competentiematrix 2017-2018;
- Benchmark TMA 2017;
- Visie internationalisering TMA 2015-2016.